

kommit till makten...

Att rynka näsan över öst

De intellektuella eufori har ersatts av suckan. Mats Johansson ställer Dahrendorfs invändningar mot vardagen i det forna Östblocket.

modern politik

Det finns flera anledningar till att Ralf Dahrendorf aldrig har nått de riktiga höjderna som intellektuell i svenska ögon. Visserligen har han en gedigen akademisk bakgrund som dubbeldoktor i filosofi och sociologi, flera professurer, samt rektorsposter i Oxford och för London School of Economics. Men politiken har diskvalificerat honom: minister i Tyskland, kommissionär i EU och nu lord i brittiska överhuset. Bland *the best and the brightest* godtas blott de illjevite, de som aldrig smutsats av politiskt hantverk.

Lordens liberala läggning lysor igenom i hans reflektioner kring vad som i boken kallas den europeiska revolutionen, analogt Edmund Burkes konservativa invändningar mot en fransk omvälvning 200 år tidigare. Analysen är lärd, välformulerad och sällan underhållande. Med tio år i backspegeln kan domen över förändringarna i östra Europa nu avkunnas: revolutionen har misslyckats.

Rå kapitalism och mat på bordet

Det där snacket har spritt sig över hela Europa. Men kära nån, det beror väl på förväntningarna. Det kunde ha gått illa nog, om Egon Krenz hade varit nykter den kvällen folk började ta sig igenom spårarna i Öst-Berlin och ordern till gränsvakterna att skjuta uteblev. Man byter inte samhällsordning inom en generation utan mellan dem, vilket framgår inte minst av försöken att förändra något som helst system i Sverige.

Man kan förstå besvikelsen hos många intellektuella över att östra Europa inte omedelbart har utvecklat vår typ av demokratiska institutioner utan ägnat sig mer åt att med rå kapitalism se till att få mat på bordet, en slant på banken och en ny bil i garaget. Men först kommer köket, sedan ABF och byalag.

Det lär dröja innan de ömsinta i väst förlåter medborgarna i de forna kommunistdiktaturerna att de har valt materialismens väg istället för att tala mjukt om socialdemokratisk humanism och en tredje väg.

Liberalismen handlar om regler, om lagens regler i dess bästa mening, vilka vi kan åberopa för att skydda människor inte bara från godtyckligt härskande och också från kapitalens intressen, karteller eller de förvrängningar av marknaden som privata maktintressen ger upphov till, skriver Dahrendorf i Walter Lippmans anda.

Fungerade efter mindervärdesprincip

Så sant, men det har tagit några hundra år att gå den vägen i väst under ständiga materiella framsteg. Här appliceras matematiken på samhällen som lidit själlsig och kroppslig nöd under ett halvt sekel och förväntas stå upp, ta sin säng och gå som om inget hade hänt, hej och hå. Det var stater som fungerade (näja) efter mindervärdesprincipen: man stoppade in resurser i ena ändan och fick ut mindre i den andra.

Dock har just det hänt som Vaclav Havel efterlyste i sina *Sommartankar* som en mer begränsad vision för evolutionen i Tjeckoslovakien efter den stora revolutionen: På varje gata finns minst två bagerier, två konditorier, två ölstugor och många andra små butiker. Allt detta är förstärkt privatägt, och gator och olika kommun- och stadsdelar har åter börjat få sin unika atmosfär. Det är i all enkelhet inte dåligt. Inte nog med det, även Benetton har kommit till byn, bredvid Mercedes-verkstan.

Dahrendorf kan läsas för moderatens skull, ty nu har euforin ersatts av vardag. Men vilken vardag, jämfört med det gamla eländet.

ANDERS BJÖRNSSON

MATS JOHANSSON

sovjetiska säkerhetstjänsten och Stalins handgångne man. Efter Stalins död 1953 manövrerades han ut partidokument visar att Berija kanske kunde ha varit ett bättre alternativ än Chrusjtjev som Sovjetledare.

ga ryska folket, som offrat mest och lidit mest i kampen mot Hitlertyskland?

Berija, abchasiern, påstods inte vilja kännas vid dessa offer och särskilt illa var det att han i sina kontakter med periferen hade gått tjänstvägen och inte partivägen.

Här handlar det inte om brottslighet av olika rang. Det sovjetiska systemet var, sina oerhörda emancipatoriska ambitioner till trots, ett brottsligt system. Men ingen kunde inifrån göra något åt missförhållandena utan att få blod på fingrarna. Terrorn upphäver inte sig själv. Och ännu var inte den skapande kraften i sovjetekonomin helt urgröpt. Inte heller betyder det att Lavrentij Berija kunde ha lyckats med vad Nikita Chrusjtjev och Leonid Brezjnevs sedermera gick bet på, om de nu föresat sig det, att civilisera och modernisera det sovjetiska samhället, att införa rättsstat och en ordning med institutionellt oberoende.

Partidiktatur gav gangstervälde

Men det är inte säkert att stalinismens hädanfärd under Berija hade följts av ett gangstervälde vars ursprungliga drivkraft var just misnöje med en otygglad partidiktatur. Jürgen Roths bestseller

Die roten Bosse om den postsovjetiska maffian (med ett förfärande stort judiskt inslag) tyder på att alternativlösheten skapade, och fortsätter att skapa, laglöshet.

Möjligheten att igen och igen manipulera det monolitiska systemets många kryphål var värd några år i fångsligt förvar. Och efter att ha plundrat statsegendom i Ryssland och andra före detta sovjetrepubliker sitter de röda bossarna nu i befästa praktvillor i gamla Väst och utgår från att de kan göra samma sak här – hos oss. Prostitution och droger, olje- och vapenhandel drivs av människor som sedan länge saknar ett anseende att förlora. De utövar ett bestämmande inflytande på politiken i Moskva men även på politiker i andra europeiska huvudstäder. De har folk som mördar för ingenting, medan säkerhetstjänsterna i väst står handfallna eller är uppspydda.

Skadeglädje ger inga lärdomar. Tankeexperimentet med Berija vid makten pekar på att andra utfall var möjliga. Hur mycket till det bättre eller till det sämre går inte att avgöra, men det är fullt möjligt att vi blev dragna vid näsan 1953. Att det var Berija, inte Chrusjtjev, som stod för det bättre alternativet.